

College voor Toetsen en Examens

BEELDENDE VAKKEN HAVO

SYLLABUS CENTRAAL EXAMEN 2018

Versie 2, juni 2016

Inhoud

Voorwoord	5
1 Inleiding	6
2 Examenstof van centraal examen en schoolexamen	7
3 Specificatie van de globale eindtermen voor het CE	8
3.1 Toelichting op de eindtermen	8
3.2 Indien nodig een specificatie	9
3.2.1 Centraal examen	9
3.2.2 Stofbeperking	9
3.3 Toelichting op opbouw en bevraging	9
3.3.1 Opbouw	9
3.3.2 Bevraging met voorbeelden	10
4 Het centraal examen	14
4.1 Zittingen centraal examen	14
4.2 Hulpmiddelen	14
Bijlage 1. Examenprogramma tekenen, handvaardigheid, textiele vormgeving havo	15
Bijlage 2. Begrippenlijst	16

Voorwoord

De minister heeft de examenprogramma's op hoofdlijnen vastgesteld. In het examenprogramma zijn de exameneenheden aangewezen waarover het centraal examen (CE) zich uitstrekt: het CE-deel van het examenprogramma. Het examenprogramma geldt tot nader order.

Het College voor Toetsen en Examens (CvTE) geeft in een syllabus, die in beginsel jaarlijks verschijnt, een toelichting op het CE-deel van het examenprogramma. Behalve een beschrijving van de exameneisen voor een centraal examen kan een syllabus verdere informatie over het centraal examen bevatten, bijvoorbeeld over een of meer van de volgende onderwerpen: specificaties van examenstof, begrippenlijsten, bekend veronderstelde onderdelen van domeinen of exameneenheden die verplicht zijn op het schoolexamen, bekend veronderstelde voorkennis uit de onderbouw, bijzondere vormen van examinering (zoals computereexamens), voorbeeldopgaven, toelichting op de vraagstelling, toegestane hulpmiddelen.

Ten aanzien van de syllabus is nog het volgende op te merken. De functie ervan is een leraar in staat te stellen zich een goed beeld te vormen van wat in het centraal examen wel en niet gevraagd kan worden. Naar zijn aard is een syllabus dus niet een volledig gesloten en afgebakende beschrijving van alles wat op een examen zou kunnen voorkomen. Het is mogelijk, al zal dat maar in beperkte mate voorkomen, dat op een CE ook iets aan de orde komt dat niet met zo veel woorden in deze syllabus staat, maar dat naar het algemeen gevoelen in het verlengde daarvan ligt.

Een syllabus is zodoende een hulpmiddel voor degenen die anderen of zichzelf op een centraal examen voorbereiden. Een syllabus kan ook behulpzaam zijn voor de producenten van leermiddelen en voor nascholingsinstanties. De syllabus is niet van belang voor het schoolexamen. Daarvoor zijn door de SLO handreikingen geproduceerd die niet in deze uitgave zijn opgenomen.

Deze syllabus geldt voor het examenjaar 2018. Syllabi van eerdere jaren zijn niet meer geldig en kunnen van deze versie afwijken. Voor het examenjaar 2019 wordt een nieuwe syllabus vastgesteld.

Het CvTE publiceert uitsluitend digitale versies van de syllabi. Dit gebeurt via Examenblad.nl (www.examenblad.nl), de officiële website voor de examens in het voortgezet onderwijs.

In de syllabi 2018 zijn de wijzigingen ten opzichte van de vorige syllabus voor het examenjaar 2017 duidelijk zichtbaar. De veranderingen zijn geel gemarkeerd. Er zijn diverse vakken waarbij de syllabus 2018 geen inhoudelijke veranderingen heeft ondergaan.

Een syllabus kan zo nodig ook tussentijds worden aangepast, bijvoorbeeld als een in de syllabus beschreven situatie feitelijk veranderd is. De aan een centraal examen voorafgaande Septembermededeling is dan het moment waarop dergelijke veranderingen bekendgemaakt worden. Kijkt u voor alle zekerheid jaarlijks in september op Examenblad.nl.

Het CvTE stelt het aantal en de tijdsduur van de toetsen van het centraal examen vast en de wijze waarop het centraal examen wordt afgenomen. Deze vaststelling wordt gepubliceerd in het rooster voor de centrale examens en in de Septembermededeling.

Voor opmerkingen over syllabi houdt het CvTE zich steeds aanbevolen. U kunt die zenden aan info@hetcvte.nl of aan CvTE, Postbus 315, 3500 AH Utrecht.

De voorzitter van het College voor Toetsen en Examens,
Drs. P.J.J. Hendrikse

1 Inleiding

Het examenprogramma tekenen, handvaardigheid en textiele vormgeving havo is geglobaliseerd ten opzichte van het oorspronkelijke programma. In essentie verandert het programma niet, maar het schoolexamen krijgt een grotere interpretatievrijheid en het centraal examen kan - waar nodig - worden gespecificeerd en geactualiseerd door het CvTE. In deze syllabus geven we een toelichting op de eindtermen voor zover ze betrekking hebben op het centraal examen (CE).

2 Examenstof van centraal examen en schoolexamen

Het centraal examen heeft betrekking op domein A.

Het CvTE stelt het aantal en de tijdsduur van de zittingen van het centraal examen vast.

Het CvTE maakt indien nodig een specificatie bekend van de examenstof van het centraal examen.

Het schoolexamen heeft betrekking op:

- de domeinen en subdomeinen waarop het centraal examen geen betrekking heeft;
- indien het bevoegd gezag daarvoor kiest: een of meer domeinen of subdomeinen waarop het centraal examen betrekking heeft;
- indien het bevoegd gezag daarvoor kiest: andere vakonderdelen, die per kandidaat kunnen verschillen.

Tabel: Examenstof beeldende vakken havo in CE en SE

Domein	CE	moet in SE	mag in SE
Domein A Vaktheorie			
Subdomein A1: Beschrijven, onderzoeken en interpreteren	X		X
Subdomein A2: Beschouwen	X		X
Domein B Praktijk		X	
Domein C Oriëntatie op studie en beroep.		X	

3 Specificatie van de globale eindtermen voor het CE

Dit hoofdstuk geeft in paragraaf 3.1 een toelichting op de eindtermen die betrekking hebben op het CE (domein A Vaktheorie). In 3.2 staat een toelichting op de vermelding in het examenprogramma dat het CvTE *indien nodig* een specificatie bekend maakt van de examenstof van het centraal examen. Daarin speelt het begrip 'thema' een rol. Ook wordt ingegaan op de stofbeperking voor het CE. In paragraaf 3.3 wordt ingegaan op opbouw van het centraal examen en de manier waarop de eindtermen worden bevestigd.

3.1 Toelichting op de eindtermen

In domein A staan de eindtermen:

1. Beschrijven, onderzoeken en interpreteren
2. Beschouwen

Subdomein A1: Beschrijven, onderzoeken en interpreteren

Wat wordt er van de kandidaat verwacht? De kandidaat is in staat kenmerkende aspecten van de voorstelling en vormgeving van beeldend werk van kunstenaars en vormgevers waar te nemen en te benoemen. Hij kan het beeldend werk van kunstenaars en vormgevers beschrijven, onderzoeken en interpreteren. Daarvoor is nodig: kennis van en inzicht in de geschiedenis van de beeldende kunst, architectuur en vormgeving en enige bekendheid met verschillende visies op deze gebieden. Verschillen in visie komen aan het licht bij vergelijkingen van kunst en cultuur in verschillende tijdperken. Een aandachtspunt is het westerse karakter dat veelal in kunsthistorische overzichten is 'ingebakken'. Het is van belang dat dit beseft wordt. Daarom wordt er - waar mogelijk - aandacht besteed aan relevante niet-westerse kunstvormen.

Subdomein A2: Beschouwen

Onder beelden verstaan we in het kader van het CE werk (2- en 3-dimensionaal) van beeldende kunstenaars, (ambachtelijke en industriële) vormgevers en architecten. Beschouwen betreft formele en inhoudelijke aspecten van beelden. In deze eindterm gaat het om beschouwen met een bepaalde kwaliteit, namelijk het vermogen tot *kritisch* beoordelen. 'Kritisch' houdt in dat de kandidaat in staat is om op basis van onderzoek binnen subdomein A1 (beschrijven, onderzoeken en interpreteren) tot een beargumenteerd oordeel te komen.

De kandidaat heeft de vaardigheid om *verslag* te doen van deze beargumenteerde beoordeling. Hij kan zijn beschouwing verwoorden en/of verbeelden.

Overige aandachtspunten

- *Stofbeperking*
Het centraal examen heeft betrekking op de periode van het romaans tot heden, met nadruk op de periode vanaf 1800. Beeldende kunst, architectuur en (ambachtelijke en industriële) vormgeving vanaf het neo-classicisme in de 19de eeuw tot heden komen derhalve in het examen aan de orde. Jaarlijks zal in de Septembermededeling en zoveel eerder als mogelijk op www.examenblad.nl bekend worden gemaakt op welke oudere periode het examen in dat jaar tevens betrekking heeft. (Zie ook 3.2.2)
- De drie beeldende vakken hebben hetzelfde centraal examen. Er zijn geen specifieke delen voor tekenen, handvaardigheid en textiele vormgeving.
- *Aard van de examenopgaven*
Het kunstbeschouwelijke karakter van de huidige havo-examens wordt gehandhaafd. De leerlingen moeten vooral kijkstrategieën beheersen om de vragen te kunnen beantwoorden. De kennis die verondersteld wordt van kunsthistorische en andere begrippen (zie de begrippenlijst) is ondersteunend, d.w.z. het gaat om begrippen die van belang zijn bij het kijken en verwoorden.

3.2 Indien nodig een specificatie

In hoofdstuk 2 staat dat het CvTE *indien nodig* een specificatie bekend maakt van de examenstof van het centraal examen. Voor het havo wordt in juni op www.examenblad.nl bekendgemaakt welke gebieden voorafgaande aan 1800 in het examen zullen voorkomen en welk thema in dat specifieke examenjaar centraal staat. Het betreft hier een typering van het uitgangsmateriaal voor het examen die aangeeft aan welke periode voor 1800 in het examen aandacht wordt besteed en welk thema de examenmakers als rode draad hebben gekozen bij het construeren van het examen.

3.2.1 Centraal examen

Het centraal examen is thematisch van opzet. Het begrip 'thema' is in het havo-examen op te vatten als een invalshoek van waaruit de vragen voor het examen worden gemaakt over beeldende kunst, vormgeving en architectuur uit verschillende stijlperiodes. Hierdoor ontstaat binnen het examen een zekere samenhang.

Eisen aan het centraal examen:

- Leerling-gericht
  - de inhoud van het examen is herkenbaar en uitdagend voor leerlingen, dat wil zeggen sluit aan bij de 'leefwereld' en het abstractievermogen van de havo-leerling.
- aard
  - het examen vertrekt *vanuit het beeld*.
- breedte
  - het examen heeft betrekking op meerdere beeldende disciplines zoals schilderkunst, beeldhouwkunst, textiele vormgeving, architectuur, audiovisuele vormgeving en nieuwe media. Daarbij gaat het om autonome kunst en/of toegepaste vormgeving.
- diepgang
  - het examen heeft betrekking op de periode van het romaans tot heden, met nadruk op de periode vanaf 1800. Meer dan één kunsthistorische stijlperiode komt aan bod.

3.2.2 Stofbeperking

De stofbeperking en het thema voor het centraal examen 2017 worden bekendgemaakt via een nieuwsberichtje op www.examenblad.nl in juni en in de Septembermededeling op www.examenblad.nl van het jaar voorafgaande aan het examen.

Wezenlijk aan deze stofbeperking en het thema voor het centraal examen havo is, dat deze geen extra exameneisen kent en alleen bedoeld is om leerlingen gericht te kunnen voorbereiden op het centraal examen.

3.3 Toelichting op opbouw en bevraging

In deze paragraaf wordt ingegaan op de opbouw van het centraal examen en de manier waarop de eindtermen worden bevraged.

3.3.1 Opbouw

Het examen bestaat uit meerdere opgavenblokken.

Een opgavenblok begint vaak met een inleiding, waarin kunstenaar, titel en jaar van ontstaan van het eerste kunstwerk wordt gegeven. Daarna volgen beschouwende vragen die relevant zijn voor de onderliggende probleemstelling van het blok. De probleemstelling hangt samen met het thema van het examenjaar.

Gaandeweg wordt steeds meer relevante informatie gegeven en wordt toegewerkt naar inzichten.

Indien relevant komen vragen naar materiaal, techniek, functie aan bod.

Waar mogelijk worden kunsthistorische vragen gesteld.

Vaak sluit een blok af met een concluderende vraag, een standpuntsvraag en/of wordt het besproken werk in een culturele, maatschappelijke of persoonlijke context geplaatst.

3.3.2 Bevraging met voorbeelden

Wat stelt het voor?

Als het van belang is om een **voorstelling** te herkennen gebeurt dat vaak in de eerste vraag, zodat de kandidaat meteen het hele beeld grondig moet bekijken.

Bijvoorbeeld:

over Lorenzetti's schildering in Siena (CE 2008):

De kunstenaar verbeeldt een bloeiende, welvarende stad. Het lijkt de mensen goed te gaan.

Geef aan de hand van vier aspecten van de voorstelling aan waaruit je dat kunt afleiden.

of

over een straatsscène gezien vanaf een balkon (CE 2008):

Boccioni laat de beschouwer deel uitmaken van de voorstelling.

Noem twee manieren waarop hij dat doet in het schilderij op afbeelding x.

Hoe is de voorstelling vorm gegeven?

Als de **beginvraag over vormgeving** gaat is het eveneens wenselijk dat de kandidaat eerst het geheel overziet.

Bijvoorbeeld:

over foto's van Hans Eijkelboom (CE 2008):

De mensen merken meestal niet dat ze gefotografeerd worden.

Noem twee aspecten waaruit je dat kunt afleiden.

Bij **vormgeving** kunnen alle beeldende aspecten aan de orde komen. Dit zijn te onderscheiden basiseigenschappen met een beeldende functie: bijvoorbeeld kleur, licht, ruimte, vlak, vorm, textuur, compositie, ritme.

Kleur en **licht** gecombineerd met een beetje kunstgeschiedenis (CE 2007):

Monet laat zien dat licht en kleur met elkaar samenhangen. De manier waarop hij dat doet was destijds nieuw.

Leg aan de hand van twee voorbeelden uit hoe Monet in dit opzicht vernieuwend was.

of

over **licht** in het vijfluk van Viola (CE 2007):

Elk scherm toont een ander deel van de dag. Dat is te zien aan het licht. Op scherm a is het ochtend.

Geef aan welk dagdeel op de schermen b tot en met e is afgebeeld en hoe je dat aan het licht kunt zien.

Een bijzondere vorm van dieptewerking is **illusionisme**, dat vaak samenhangt met de **voorstelling**:

Over straatkunst in Londen (CE 2008):

De ratten zijn met behulp van sjablonen aangebracht, maar Banksy verbindt ze toch met hun omgeving door een soort illusionisme toe te passen.

Geef aan de hand van één van bovenstaande figuren aan hoe hij dat doet.

Vragen over **compositie** komen veel voor in het examen:

Over een neon van Bruce Naumann (CE 2009):

Naumann heeft de losse woorden gerangschikt tot één compositie.

Leg uit hoe hij dat heeft gedaan.

gecombineerd met **inhoud**:

De compositie van het werk kan in verband gebracht worden met de betekenis van de woorden.

Leg dit uit aan de hand van de begrippen rust en dynamiek.

Dynamiek of beweging is een effect van de manier waarop beeldende aspecten worden toegepast.

Bijvoorbeeld bij schilderij van Severini (CE 2010):

*De vrouw in het blauw vult het hele beeld met een wervelende dans.
Noem drie manieren waarop Severini deze beweging in het beeld tot uitdrukking brengt.*

Beeldende aspecten kunnen ook een **statische vormgeving** tot gevolg hebben. Bijvoorbeeld bij een schilderij van Seurat (CE 2010):
*Hoewel de dansers vol overgave dansen, is het alsof de schilder de tijd en daarmee hun beweging heeft stilgezet.
Leg uit hoe dit effect is bereikt.*

Materiaal, techniek en hanteringswijze

Met betrekking tot de **schilderkunst** worden de belangrijkste technieken (als fresco, olieverf en aquarel) bekend verondersteld. Ook teken- en grafische technieken vallen onder tweedimensionale kunst.

Met betrekking tot **beeldhouwkunst** wordt het fundamentele verschil tussen beeldhouwen (materiaal wegnemen), modelleren (boetsen) en construeren bekend verondersteld en moeten kandidaten globaal weten hoe sculpturen tot stand komen (zoals het gieten van brons).

Bijvoorbeeld:

over de schilderijen in Siena (CE 2008):

*Lorenzetti was een meester in de techniek van het frescoschilderen. Grote fresco's als op figuur x stellen hoge eisen aan het vakmanschap van de schilder.
Bespreek twee moeilijkheden bij de uitvoering van dergelijke fresco's.*

Er kan ook naar effecten worden gevraagd, zoals bij een *décollage* van Rotella (CE 2008):

*De oorspronkelijke affiches krijgen door het scheuren een ander karakter. Er ontstaat een schilderachtig effect.
Leg aan de hand van drie aspecten uit hoe dit komt.*

of

over het beeld van Theresia uit 1650 (CE 2007) naar het effect **stofuitdrukking** en een aspect van dieptewerking, namelijk **plasticiteit**:

*Bernini was een virtuoos beeldhouwer. Hij bewerkte het marmer zodanig dat zijn beelden lijken te leven. Ze zijn zeer plastisch en hebben een levensechte stofuitdrukking.
Geef aan hoe die levensechte plasticiteit en hoe die levensechte stofuitdrukking zijn bereikt. Betrek Bernini's techniek in je antwoorden.*

Vaak wordt bij materiaaltoepassing gevraagd naar veranderingen of **vernieuwingen**.

Bijvoorbeeld (CE 2008):

*Rodin gold aan het eind van de negentiende eeuw als de grote vernieuwer van de beeldhouwkunst. Het was toen bijvoorbeeld ongebruikelijk om een figuur geen hoofd of armen te geven. Ook Rodins hanteringswijze was nieuw.
Leg aan de hand van afbeelding x uit in welk opzicht die hanteringswijze vernieuwend was.*

Inhoud

Voorstelling, vormgeving en **expressie** (in de zin van werking of zeggingskracht als gevolg van voorstelling en/of vormgeving) leiden naar de inhoud van een werk. De kunsthistorische en/of de culturele en/of maatschappelijke context kan hierbij van belang zijn.

Bijvoorbeeld:

over Bernini's beeld van Theresia uit 1650 (CE 2007):

*Hoog bovenin de nis bevindt zich een raam waardoor daglicht binnenvalt. Dit licht vormt een onderdeel van het beeld en versterkt de inhoud: een hemels visioen.
Leg uit hoe dit licht het effect van een hemels visioen versterkt.*

of (CE 2008):

*De beelden van Giacometti drukken kwetsbaarheid uit.
Leg aan de hand van twee aspecten uit waardoor dat komt.*

of (CE 2008):

*Eijkelboom wil geen 'mooie' foto's maken. Hij heeft een ander doel met zijn kunst: hij maakt ons iets duidelijk over de hedendaagse wereld of maatschappij.
Leg aan de hand van de voorstelling uit wat de kunstenaar ons met dit werk duidelijk maakt.*

of (CE 2008):

*Dat Kirchner vooral zijn 'innerlijke beleving' van de stad belangrijk vond, is bijvoorbeeld te zien aan zijn kleurgebruik. De felle kleurcontrasten werken expressief en maken het schilderij heftig.
Bespreek nog drie andere aspecten van de vormgeving waaruit je kunt afleiden dat hij een 'innerlijke beleving' wilde weergeven. Geef ook aan welk effect door elk aspect ontstaat.*

of over het neon hart van Tracey Emin (CE 2009):

*Net als Hopeless gaat dit werk over de pijn die liefde kan veroorzaken. Maar Emin verbeeldt die pijn heel anders dan Lichtenstein.
Bespreek dit verschil aan de hand van de manier waarop in beide werken de pijn is verbeeld.*

Kunstgeschiedenis

Bij kunsthistorische vragen wordt vaak de stijl of de stroming gegeven en moet de kandidaat aangeven welke kenmerken daarvan in het kunstwerk te zien zijn.

Bijvoorbeeld:

over een installatie met spiegels (CE 2007):

*Dit werk van Smithson is een voorbeeld van Land Art.
Noem drie kenmerken van deze stroming die van toepassing zijn op het werk op afbeelding x.*

Maar kunsthistorische kennis en/of begrip wordt ook via specifieke aspecten getoetst.

Bijvoorbeeld:

over de schildering in Siena (CE 2008) en **vormgeving**:

*Het fresco dateert uit de late gotiek. De renaissance is nog niet begonnen. Dat kun je zien aan de manier waarop Lorenzetti hier ruimte weergeeft.
Leg dit uit aan de hand van twee aspecten.*

over de schildering in Siena (CE 2008) en **voorstelling**:

*De voorstelling van het fresco doet al wel denken aan de renaissance.
Leg uit in welk opzicht de voorstelling al vooruitloopt op de renaissance.*

over een schilderij van Friedrich (CE 2007) en **inhoud**:

*Friedrich is de bekendste Duitse landschapschilder van de romantiek. De natuur is een belangrijk thema binnen deze stroming. Er konden allerlei typisch romantische denkbeelden mee verbonden worden, bijvoorbeeld de gedachte dat de natuur een goddelijk mysterie is, waar de mens klein en nietig tegenover staat.
Noem twee andere romantische denkbeelden die je uit dit schilderij kunt afleiden.*

over een werk van Weiner (CE 2009) en **materiaal en techniek**:

*Dit werk van Weiner, dat hier op een museumwand te zien is, kun je op allerlei verschillende plaatsen in steeds andere materialen of uitvoeringen tegenkomen.
Leg uit waarom dit kenmerkend is voor conceptuele kunst.*

Functie

Kunstwerken hebben soms specifieke functies waarnaar gevraagd kan worden.

Bijvoorbeeld over het gedicht op de gevel van een drukkerij (CE 2009):

*De drukkerij staat op een industrieterrein aan een drukke weg. Het gevelontwerp kan worden opgevat als een effectief reclamemiddel voor het bedrijf.
Leg dit uit aan de hand van twee argumenten.*

Kunstkritiek

Veel 'standpuntsvragen' hebben betrekking op inzichtelijke beschouwing, waarbij de kandidaat 'professionele' kunstkritiek moet kunnen geven.

Bijvoorbeeld over de presentatie van een beeld van Rodin (CE 2008):

*Je zou kunnen zeggen dat het beeld beter tot zijn recht komt op een sokkel.
Maar je kunt ook van mening zijn dat het beter op de grond had kunnen blijven staan.
Geef een argument voor elk van beide mogelijkheden.*

of over wie de kunstenaar is bij het internetproject van Miranda July (CE 2009):

*Het project kan als kunstwerk van July beschouwd worden. Maar je zou ook kunnen zeggen dat de individuele inzenders de kunstenaars zijn.
Geef een argument dat deze laatste bewering ondersteunt.
Geef daarna een tegenargument.*

4 Het centraal examen

4.1 Zittingen centraal examen

Raadpleeg hiervoor het Examenblad, www.examenblad.nl

4.2 Hulpmiddelen

Raadpleeg hiervoor het Examenblad, www.examenblad.nl

Bijlage 1. Examenprogramma tekenen, handvaardigheid, textiele vormgeving havo

Het eindexamen

Het eindexamen bestaat uit het centraal examen en het schoolexamen.

Het examenprogramma bestaat uit de volgende domeinen:

Domein A Vaktheorie

Domein B Praktijk

Domein C Oriëntatie op studie en beroep.

Het centraal examen

Het centraal examen heeft betrekking op domein A.

De CEVO stelt het aantal en de tijdsduur van de zittingen van het centraal examen vast.

De CEVO maakt indien nodig een specificatie bekend van de examenstof van het centraal examen.

Het schoolexamen

Het schoolexamen heeft betrekking op:

- de domeinen en subdomeinen waarop het centraal examen geen betrekking heeft;
- indien het bevoegd gezag daarvoor kiest: een of meer domeinen of subdomeinen waarop het centraal examen betrekking heeft;
- indien het bevoegd gezag daarvoor kiest: andere vakonderdelen, die per kandidaat kunnen verschillen.

De examenstof

Domein A: Vaktheorie

Subdomein A1: Beschrijven, onderzoeken en interpreteren

- 1 De kandidaat kan het beeldend werk van kunstenaars en vormgevers beschrijven, onderzoeken en interpreteren, met gebruikmaking van kennis van en inzicht in de geschiedenis van de beeldende kunst:
  - van de 19e, 20e en 21e eeuw;
  - vanaf het romaans, voor zover relevant voor de kunst van de 19e, 20e en 21e eeuw.

Subdomein A2: Beschouwen

- 2 De kandidaat kan twee- en driedimensionale beelden en vormen beschouwen en kan deze beschouwing verwoorden en/of verbeelden.

Domein B: Praktijk

- 3 De kandidaat kan gestructureerde probleemstellingen met betrekking tot zowel autonome als toegepaste beeldende kunst en vormgeving onderzoeken en de daaruit ontwikkelde ideeën in een beeldende verwerking uitvoeren, daarbij beeldende middelen aanwenden in een doelgericht werkproces, en het werk zo presenteren dat de beschouwer inzicht krijgt in het werkproces.

Domein C: Oriëntatie op studie en beroep

Bijlage 2. Begrippenlijst¹

term												
	havo	vwo	Beeldhouwkunst	Bouwkunst	Film	Fotografie	Multimedia	Schilderkunst	Toegepaste kunst	Kunstbeschouwing	Kunstgeschiedenis	Materialen en technieken
aanzicht	■	■	■	■					■			
absis	■	■		■								
abstract	■	■	■		■		■	■		■		
abstraheren	■	■	■				■	■		■		
affiche	■	■							■			
afgietsel		■	■									■
afsnijding	■	■			■	■		■		■		
allegorie		■									■	
allegorisch		■									■	
altaar	■	■		■							■	
ambachtelijk	■	■										■
amphitheater		■		■								
analoog	■	■			■	■	■					■
animatie	■	■			■							■
annunciatie		■									■	
apocalyps		■									■	
aquaduct		■		■								
aquarel	■	■										■
arcade	■	■		■								
arceren	■	■										■
arcering	■	■										■
architectuur	■	■		■								
architraaf		■		■								
assemblage	■	■	■								■	■
assembleren	■	■										■
asymmetrie	■	■								■		
atmosferisch perspectief	■	■								■		
atrium		■		■								
attribuut	■	■									■	
aureool	■	■									■	
basement	■	■		■								
basiliek	■	■		■							■	

¹ Uit deze lijst is de kolom vmbo verwijderd. Zie voor informatie hierover de syllabus beeldende vorming vmbo 2018.

term	havo		vwo									
	Beeldhouwkunst	Bouwkunst	Film	Fotografie	Multimedia	Schilderkunst	Toegepaste kunst	Kunstbeschouwing	Kunstgeschiedenis	Materialen en technieken		
bedrukken	■	■										■
beeldhouwen	■	■										■
beeldhouwkunst	■	■	■									
beeldhouwwerk	■	■	■									
beeldmerk	■	■					■					
beeldvlak	■	■						■				
beton	■	■										■
betonskeletbouw	■	■		■								
boetseren	■	■	■									■
bouwen	■	■		■								■
bovenaanzicht	■	■		■				■				
brons	■	■										■
buste	■	■	■						■	■		
camerastandpunt	■	■		■	■							
cartoon	■	■						■	■	■		
cd-rom	■	■										■
centraal perspectief	■	■					■		■			
centraalbouw	■	■		■								
centraalcompositie	■	■					■		■			
clair-obscur	■	■					■		■	■		
close-up	■	■		■	■							
collage	■	■										■
commercial	■	■		■				■				
complementair kleurcontrast	■	■							■			
complementaire kleuren	■	■							■			
compositie	■	■							■			
compositievormen	■	■							■			
computeranimatie	■	■		■								
computergame	■	■				■						
computerkunst	■	■								■		
constructie	■	■	■	■								■
constructief	■	■	■	■					■			■

term												
	havo	vwo	Beeldhouwkunst	Bouwkunst	Film	Fotografie	Multimedia	Schilderkunst	Toegepaste kunst	Kunstbeschouwing	Kunstgeschiedenis	Materialen en technieken
construeren	■	■										■
contour	■	■								■		
contrapost		■	■							■	■	
corintische orde		■		■								
coulissewerking	■	■						■		■		
cripte		■		■							■	
decor	■	■			■	■			■			
decoratie	■	■		■					■			
dekkend	■	■										■
design	■	■							■			
diagonaal	■	■								■		
diagonaalcompositie	■	■								■		
diepdruk	■	■										■
diepte	■	■								■		
digitaal	■	■				■	■	■				■
digitale beeldbewerking	■	■				■	■	■				■
digitaliseren	■	■										■
documentaire	■	■				■	■					
dorische orde		■		■								
driedimensionaal	■	■								■		
driehoekscompositie	■	■								■		
dvd	■	■				■	■	■				■
dwarsbeuk	■	■		■								
dwarsdoorsnede	■	■		■					■			
dwarsschip	■	■		■								
dynamisch	■	■								■		
editen	■	■				■						■
egaal	■	■								■		
eigen schaduw	■	■								■		
ensceneren	■	■				■	■					■
environment	■	■	■								■	
esthetisch	■	■								■	■	

term	havo	wvo	Beeldhouwkunst	Bouwkunst	Film	Fotografie	Multimedia	Schilderkunst	Toegepaste kunst	Kunstsbeschouwing	Kunstgeschiedenis	Materialen en technieken
ets	■	■										■
exterieur	■	■		■								
facade	■	■		■								
factuur	■	■	■					■				
figuratief	■	■								■		
figuurstuk	■	■						■				
film	■	■			■							
filmen	■	■			■	■	■					■
filmstill	■	■			■	■						
foto	■	■				■						
fotograferen	■	■				■						■
fotografie	■	■				■						
fotomontage	■	■				■						■
fonenagatief	■	■				■						■
fotoserie	■	■				■						
fragment	■	■								■		
fresco	■	■						■				■
fries	■	■		■								
fronton	■	■		■								
galerij	■	■		■								
gebrandschilderd glas	■	■		■				■	■			■
gedeformeerd	■	■								■		
gedetailleerd	■	■								■		
gefragmenteerd	■	■			■		■			■		
geluid	■	■										■
geometrisch	■	■								■		
gesloten vorm	■	■								■		
gestileerd	■	■								■		
gestroomlijnd	■	■								■		
gevel	■	■		■								
gietijzer	■	■		■								■
gieten	■	■										■

term												
	havo	vwo	Beeldhouwkunst	Bouwkunst	Film	Fotografie	Multimedia	Schilderkunst	Toegepaste kunst	Kunstbeschouwing	Kunstgeschiedenis	Materialen en technieken
gietsmal	■	■										■
glas	■	■										■
glas in lood	■	■		■				■				■
glasgevel	■	■		■								■
glazuur	■	■										■
glimlicht	■	■								■		
gouache	■	■										■
grafiek	■	■										■
grafische technieken	■	■										■
grafitti	■	■										■
gravure		■										■
groot voor- klein achter	■	■								■		
happening	■	■								■	■	
harmonie	■	■								■		
herhaling	■	■								■		
hoogdruk	■	■										■
horizon	■	■								■		
horizontaal	■	■								■		
hout	■	■										■
houtschool	■	■										■
houtsnede	■	■										■
idealiseren	■	■								■		
ikoon		■						■			■	
illusionistisch	■	■								■		
illustratie	■	■							■			
industriële vormgeving	■	■							■			
installatie	■	■	■				■			■	■	
instrumentaal		■										■
interieur	■	■		■								
inzoomen	■	■			■	■						■
ionische orde		■		■								
kader	■	■								■		

term												
	havo	vwo	Beeldhouwkunst	Bouwkunst	Film	Fotografie	Multimedia	Schilderkunst	Toegepaste kunst	Kunstbeschouwing	Kunstgeschiedenis	Materialen en technieken
kalligrafie												
kapel												
kapiteel												
karikatuur												
kathedraal												
keramiek												
kikvorsperspectief												
kinetische kunst												
kitsch												
klei												
kleur												
kleur als kleurcontrast												
kleurencirkel												
kleurcontrasten												
kleurfamilie												
kleurgebruik												
kleurhelderheid												
kleurmenging												
kleurperspectief												
koepel												
koor												
kooromgang												
kostuum												
krijtsoorten												
kroonlijst												
kruisgewelf												
kruisribgewelf												
kunstlicht												
kunststof												
kwaliteits kleurcontrast												
kwantiteits kleurcontrast												
landschap												

term												
	havo	vwo	Beeldhouwkunst	Bouwkunst	Film	Fotografie	Multimedia	Schilderkunst	Toegepaste kunst	Kunstbeschouwing	Kunstgeschiedenis	Materialen en technieken
lay-out												
lengtedoorsnede												
licht												
lichtbeuk												
lichteffecten												
lichtrichting												
lichtval												
lijn												
lijndikte												
lijnperspectief												
lijnrichting												
lijnsoort												
lijnwerking												
lijst												
lineair												
linoleumsnede												
litho												
logo												
loop												
luchtboog												
maatverhouding												
machinaal												
manifest												
maquette												
marmor												
massaproductie												
massief												
meelicht												
metalen												
middenschip												
miniatur												
mixed media												

term												
	havo	vwo	Beeldhouwkunst	Bouwkunst	Film	Fotografie	Multimedia	Schilderkunst	Toegepaste kunst	Kunstbeschouwing	Kunstgeschiedenis	Materialen en technieken
mobile	■	■	■				■				■	
mode(-accessoires)	■	■							■			
modelleren	■	■										■
monochroom	■	■								■		
monteren	■	■										■
monument	■	■	■	■								
monumentale kunst	■	■	■							■		
moralistisch	■	■									■	
moskee	■	■		■								
mozaiek	■	■		■							■	■
multimedia	■	■					■					
mythologisch	■	■									■	
naar de fantasie	■	■								■		
naar de waarneming	■	■								■		
narratief	■	■									■	
nartex	■	■		■								
naturalistisch	■	■								■		
natuurlijk licht	■	■								■		■
non figuratief	■	■								■		
objet trouvé	■	■	■				■				■	
ontwerp	■	■		■					■			
open vorm	■	■								■		
optische kleurmenging	■	■									■	
organisch	■	■								■		
ornament	■	■		■					■			
over-all compositie	■	■						■		■		
overlapping	■	■								■		
paneel	■	■						■				■
papier	■	■										■
pastel	■	■										■
pasteus	■	■						■		■		■
pastorale	■	■						■			■	

term												
	havo	vwo	Beeldhouwkunst	Bouwkunst	Film	Fotografie	Multimedia	Schilderkunst	Toegepaste kunst	Kunstbeschouwing	Kunstgeschiedenis	Materialen en technieken
pendentief												
performance												
personificatie												
photoshoppen												
pictogram												
picturaal												
pigment												
pijler												
pilaar												
pilaster												
pinakel												
pixel												
plaatsing												
plasticiteit												
plastisch												
plat												
plattegrond												
polychroom												
portaal												
portret												
pre-fab												
prent												
primaire licht kleuren												
primaire verf kleuren												
printen												
projectie												
proportie												
raster												
ready-made												
real time												
realistisch												
reflectie												

term												
	havo	wvo	Beeldhouwkunst	Bouwkunst	Film	Fotografie	Multimedia	Schilderkunst	Toegepaste kunst	Kunstbeschouwing	Kunstgeschiedenis	Materialen en technieken
reflecterend												
reliëf												
reportage												
restvorm												
rib												
richting												
ritme												
rondboog												
roosvenster												
rubbing												
ruimte												
ruimte suggestie												
ruimte-omvattend												
ruimtewerking												
rustica												
scène												
schema												
schematisch												
scherpte-diepte												
schets												
schetsen												
schetsmatig												
schilderachtig												
schilderij												
schildertechnieken												
sculptuur												
secundaire kleuren												
shot												
silhouet												
sjabloneren												
sjabloon												
skeletbouw												

term												
	havo	vwo	Beeldhouwkunst	Bouwkunst	Film	Fotografie	Multimedia	Schilderkunst	Toegepaste kunst	Kunstbeschouwing	Kunstgeschiedenis	Materialen en technieken
slagschaduw	■	■								■		
sokkel	■	■	■									
spiegelend	■	■								■		
spitsboog	■	■		■								
staalskeletbouw	■	■		■								
standpunt	■	■								■		
stapeling	■	■								■		
statisch	■	■								■		
stedenbouw	■	■		■								
steen	■	■										■
steunbeer	■	■		■								
stileren	■	■										■
stilleven	■	■				■		■			■	
stofuitdrukking	■	■								■		
straalkapel	■	■		■								
strijklicht	■	■								■		
structuur	■	■								■		
symbool	■	■									■	
symmetrie	■	■								■		
tableau vivant	■	■									■	
tapijt	■	■							■			
tegenlicht	■	■								■		
tekenachtig	■	■										■
tekening	■	■										■
tekenmaterialen	■	■										■
tekentechnieken	■	■										■
textiel	■	■										■
textiele technieken	■	■										■
textuur	■	■								■		■
theatraal	■	■								■		
thema	■	■								■		■
toetsmatig	■	■										■

term												
	havo	vwo	Beeldhouwkunst	Bouwkunst	Film	Fotografie	Multimedia	Schilderkunst	Toegepaste kunst	Kunstbeschouwing	Kunstgeschiedenis	Materialen en technieken
tongewelf	■	■		■								
transept		■		■								
transparant	■	■								■		
travee		■		■								
triumfboog		■		■								
trompe l'oeuil	■	■									■	
tuinarchitectuur		■		■								
tv film	■	■			■							
tweedimensionaal	■	■								■		
tympaan	■	■		■								
typografie	■	■							■			
uitsnede	■	■								■		
uitzoomen	■	■			■							■
verdwijnpunt	■	■						■		■		
vereenvoudigd	■	■								■		
verfoorten	■	■										■
verkorting	■	■						■		■		
verhalend		■									■	
vertikaal	■	■								■		
vervaging	■	■								■		
vervreemdend	■	■								■		
verwijzend		■								■		
verzadigde kleuren		■								■		
videoclip	■	■			■		■					
videoinstallatie	■	■									■	
videokunst	■	■			■						■	
videotape	■	■										■
viering		■		■								
vlak	■	■								■		
vlakdruk	■	■										■
vlakverdeling	■	■								■		
vliesgevel	■	■		■								■

term												
	havo	vwo	Beeldhouwkunst	Bouwkunst	Film	Fotografie	Multimedia	Schilderkunst	Toegepaste kunst	Kunstbeschouwing	Kunstgeschiedenis	Materialen en technieken
vocaal												
vogelvluchtperspectief												
volume												
vooraanzicht												
vorm												
vormcontrast												
vormsoort												
vrijstaand												
wandtapijt												
warm koud kleurcontrast												
webdesign												
westwerk												
woningbouw												
zeefdruk												
zijaanzicht												
zijbeuk												
zijlicht												
zijschip												
zuil												
zuivere kleuren												

